

Програмно-нормативні основи фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів

Роботу виконано на кафедрі фізичного виховання Луцького національного технічного університету

У статті проаналізовано правове, програмне та нормативне забезпечення фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів, що виражається в документах і матеріалах, розроблених державними органами управління.

Ключові слова: фізичне виховання, вищі навчальні заклади, студенти, програмно-нормативні документи.

Ковальчук В. Я. Програмно-нормативные основы физического воспитания студентов высших учебных заведений. В статье проанализировано правовое, программное и нормативное обеспечение в сфере физического воспитания студентов высших учебных заведений, которое выражается в конкретных документах и материалах, разработанных государственными органами управления.

Ключевые слова: физическое воспитание, высшие учебные заведения, студенты, программно-нормативные документы.

Kovalchuk V. Y. Legal Standards of Physical Education of Higher Education Institutions Students. The legal, program and standard maintenance in the sphere of students' physical education is analyzed in the article. The particular documents and materials developed by public administrators are studied.

Key words: physical education, higher education institutions, students, legal documents.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми.

Фізичне виховання й спорт виконує важливі педагогічні, політичні та соціальні функції й тісно пов'язані з освітою, охороною здоров'я, військовою справою, матеріальним виробництвом, культурою, наукою. Система фізичного виховання входить до суспільного виробництва та впливає на нього опосередковано через суб'єкта виробничих відносин – людину.

Розбудова державності в Україні вимагає розробки національної системи фізичного виховання студентів відповідно до вимог оновлення нашого суспільства. Вона ґрунтується на узагальненні провідного досвіду фізичного виховання, який існує у вищих навчальних закладах України, країнах близького й далекого зарубіжжя [5; 10]. За період 1994–2010 рр. вдалося створити низку нормативних документів, які заклали ідеологічні та програмно-нормативні основи національної системи фізичного вдосконалення молоді в Україні.

Вагомих успіхів у розвитку фізичного виховання студентів можна досягти лише за умови його надійного правового, програмного й нормативного забезпечення, що виражається в конкретних документах і матеріалах, розроблених державними органами управління у сфері фізичної культури та спорту. Головними з них є Закон України “Про фізичну культуру і спорт”, Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні, Державні вимоги до фізичного виховання, навчальні програми для всіх ланок системи (починаючи з дітей дошкільного віку і до військовослужбовців), національна спортивна класифікація.

Мета дослідження полягає у визначенні програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основної частини й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Визначаючи роль фізичного виховання у вищих навчальних закладах, необхідно керуватися визнаними загальнолюдськими цінностями. Тому фізичне виховання студентів ґрунтується на принципах природовідповідності, гуманізму й демократизму. Визначальною умовою ефективної побудови фізичного виховання молоді є належне його програмно-нормативне забезпечення.

Закон України “Про фізичну культуру і спорт” визначає цінність фізичної культури та спорту для здоров'я, фізичного й духовного розвитку населення, утвердження міжнародного авторитету України у світовій спільноті [7]. Відповідно до Закону держава регулює відносини у сфері фізичної культури й спорту, формуючи державну політику в цій сфері, створюючи відповідні державні органи та умови їх функціонування. Закон гарантує права громадян на заняття фізичною культурою й спортом; визначає та характеризує сфери й напрями впровадження фізичної культури. Окремі розділи

Закону визначають правові основи функціонування сфери спортивної діяльності та самоврядування в галузі фізичної культури й спорту [9].

Процес фізичного виховання у сфері освіти регламентується 12-ю статтею Закону. Відповідно до статті 41, особи, які порушують законодавство про фізичну культуру та спорт, несуть цивільноправову або кримінальну відповідальність.

Постанова Верховної Ради України “Про порядок введення в дію Закону України «Про фізичну культуру і спорт»” зобов'язала Кабінет Міністрів України прийняти Державну програму розвитку фізичної культури і спорту [6]. Така перша програма була затверджена Указом Президента України в червні 1994 р. 1 вересня 1998 р. в прийнято ще одну програму – “Фізична культура – здоров'я нації” [2; 11].

Основними завданнями Програми є такі:

- сприяння духовному й фізичному розвитку молоді, виховання в неї почуття громадянської свідомості та патріотизму, бажання активно сприяти утвердженню державності в Україні;
- розвиток фізкультурно-спортивного руху в Україні з урахуванням змін у всіх сферах суспільного життя та ціннісних орієнтаціях населення України;
- забезпечення переорієнтації практичної діяльності галузі на розв'язання пріоритетної проблеми – зміцнення здоров'я населення засобами фізичного виховання, фізичної культури й спорту;
- створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України в зміцненні здоров'я, фізичному та духовному розвитку;
- виховання в населення України відповідних мотиваційних і поведінкових характеристик, активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя;
- забезпечення передових позицій у міжнародному спортивному русі, спорті вищих досягнень, сприяння розвитку олімпійського руху в Україні, піднесення міжнародного авторитету держави у світовому співтоваристві.

Державні програми розвитку фізичної культури й спорту в Україні спрямовані на практичну реалізацію Закону України “Про фізичну культуру і спорт”. На основі Державної програми розвитку фізичної культури і спорту Кабінет Міністрів України передбачає відповідний розділ у програмах економічного й соціального розвитку України.

Державні вимоги до фізичного виховання визначають мету фізичного виховання в навчально-виховній сфері та його завдання, принципи побудови педагогічного процесу з фізичної культури в освітніх установах.

Однією з центральних проблем формування системи фізичного виховання є підготовка навчальних програм, які визначають обсяг знань, умінь і навичок виконувати рухові дії, що підлягають засвоєнню за роками навчання й сприяють розвитку особи відповідно до державних вимог у цій галузі.

Навчальна програма з фізичного виховання у вищих навчальних закладах затверджується Міністерством освіти і науки України як базова та є обов'язковою для засвоєння її змісту студентами денної форми навчання вищих навчальних закладів III і IV рівнів акредитації всіх форм власності. Методологічною основою програми є чинні державні документи, що регламентують фізичне виховання як обов'язкову дисципліну. Вона розроблена на основі “Державних вимог до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти” [2].

Єдина державна навчальна програма не може врахувати всієї різноманітності інтересів і запитів учнів та вчителів, місцевих умов, національних та регіональних традицій. Тому для забезпечення державних інтересів у фізичному вихованні дітей та учнівської молоді, з одного боку, і захисту прав навчальних закладів щодо визначення змісту й засобів фізичного виховання учнівської молоді, передбачених статтею 12 Закону України “Про фізичну культуру і спорт” – з іншого, сьогодні розробляються програми трьох рівнів: базові, регіональні й робочі. Програма будь-якого рівня повинна будуватися відповідно до сучасних наукових досягнень та з урахуванням рівня знань, умінь і навичок, кондиційної й координаційної підготовленості тих, хто займається; можливих міжпредметних зв'язків; впливу навчального матеріалу на всебічний розвиток; кінцевого результату в навчанні; фізичного розвитку та підготовленості учнів; потреби їх підготовки до творчої діяльності й життя.

Базові програми визначають мінімальний рівень фізкультурної освіти, яку держава зобов'язується забезпечити всім дітям, учням, студентам і військовослужбовцям незалежно від типу й форми власності навчально-виховного закладу, у якому вони навчаються, регіону проживання, національності, індивідуальних особливостей. У базових навчальних програмах не повинно бути фізичних вправ, для вивчення яких немає умов у будь-якому регіоні України, і таких, що пов'язані з

невиправданим ризиком для життя й здоров'я, не відповідають естетичним вимогам, формують культ насильства та жорстокості.

На основі базових програм розробляються регіональні навчальні програми, які, урахувавши регіональні й національні особливості та традиції, кліматичні й екологічні умови, визначають рівні рухової підготовленості учнів і студентів у навчальних закладах різних регіонів України. Регіонами можуть виступати область, район чи група районів однієї або різних областей. Зміст регіональних програм може розширюватись у межах регіонального ліміту часу, відведеного на предмет, і містити матеріал із поглибленим вивченням одного або декількох видів спорту. Навчальний матеріал регіональних програм та вимоги до підготовленості контингенту тих, хто займається, пов'язані з регіональними, національними й кліматичними особливостями, визначають регіональні та місцеві органи управління освіти.

Зміст робочих програм визначається викладачами конкретного навчального закладу. Під час розробки враховують місцеві кліматичні та екологічні умови; традиції й матеріальну базу навчально-виховного закладу; спеціалізацію викладачів; інтереси учнів і рівень їх підготовленості; кількість уроків, відведених на предмет у кожному навчальному закладі. Навчальні програми для учнів професійних навчальних закладів і студентів ВНЗ повинні враховувати особливості майбутньої професійної діяльності.

Робоча програма має містити систему вдало підібраних, логічно й дидактично розміщених рухових дій, порцій теоретичних відомостей і засобів, що забезпечують належну загальну фізкультурну освіту та підготовленість кожної дитини, учня, студента, військовослужбовця. Формування фахівцями робочих програм сприяє росту їх професійної майстерності та підвищує відповідальність і, головне, робить процес фізичного виховання творчим та реальним, а не формальним, як це спостерігалось у минулому.

Єдина спортивна класифікація (ЄСК) України видається на чотири роки (олімпійський цикл) і є нормативним документом галузі фізичної культури й спорту. Вона забезпечує єдину систему і оцінки рівня спортивної майстерності та спортивних досягнень і встановлює нормативи й вимоги для присвоєння спортивних розрядів і звань. Крім цього, ЄСК покликана стимулювати розвиток масового спорту та сприяти підвищенню рівня досягнень спортсменів України на міжнародній арені.

Розрядні нормативи визначені в кількісних показниках міри часу, відстані, ваги. Вони визначаються такими поняттями: посісти певне місце на змаганнях відповідного масштабу; узяти участь у складі спортивної команди, яка зайняла належне місце на передбачених класифікацією змаганнях; перемогти певну кількість спортсменів чи команд, які мають на час змагань відповідні розряди; досягти певного рейтингу.

Класифікація визначає умови й вікові обмеження для присвоєння спортивних звань і розрядів та їх підтвердження; порядок присвоєння звань і розрядів та вручення нагород; права й обов'язки спортсменів і їх облік. Документ передбачає також норму, за якою спортсмен може бути позбавлений спортивного звання рішенням фізкультурно-спортивної організації, якщо він допустить аморальний учинок, що принижує людську гідність.

“Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України”

У фізичному вихованні широко практикуються нормативні способи кількісного визначення постановки завдань й оцінки результатів їх виконання. Терміни “норма”, “норматив” визначають певну міру (величину), прийняту за уніфікований показник того, що повинно бути досягнуте в результаті діяльності. Сукупність норм – це ніби послідовні сходинки досягнення результатів від початкового до граничного. Якщо норми відповідають можливостям учнів та умовам їх реалізації, то вони є найкращим орієнтиром на шляху до мети. Водночас норми мають і контрольно-оціночне значення: за їх виконанням або невиконанням можна судити про те, як реалізуються поставлені завдання; про ефективність застосовуваних у фізичному вихованні засобів і методів; про те, наскільки вдалося вплинути (завдяки їх застосуванню) на динаміку фізичного розвитку й підготовленості учнів [4].

Ураховуючи це, у теорії та практиці фізичного виховання проблема розробки адекватних нормативів завжди посідала одне з центральних місць.

У сфері фізичного виховання кількісно-нормативна постановка завдань поширюється, головним чином, на завдання з виховання фізичних якостей як основи рухових можливостей (“кондиційні” нормативи фізичної підготовленості) й нормативи, розраховані на виявлення ступеня сформованості рухових умінь і навичок (нормативи “координаційні” – спортивно-технічної підготовленості). Такий розподіл нормативів, звичайно, умовний, оскільки те, що вони виражають, фактично єдине у своїй основі.

Загальні нормативи фізичної підготовленості повинні бути доступні кожному за умови певної підготовки для їх досягнення. Якщо нормативи визначаються на рівні, що дасть змогу кожному

виконати їх без будь-якої попередньої підготовки, то вони є занижені й не мають стимулюючого значення. Тому нормативи під час оцінювання діяльності учнів повинні бути індивідуалізовані.

Національна система фізичного виховання передбачає функціонування нормативів оцінювання фізичної підготовленості молоді [3; 8]. Їх упровадження дає можливість індивідуально діагностувати фізичну підготовленість; спрямовувати діяльність навчальних закладів на забезпечення належної фізичної підготовленості студентів. Тестування фізичної підготовленості населення включає виконання комплексу рухових дій, що дають змогу визначити й оцінити рівень розвитку основних фізичних якостей – витривалості, сили, швидкості, спритності, гнучкості [1; 3; 8]. До недоліків існуючої системи тестування студентів відносять їх середньостатистичний характер.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зміст фізичного виховання у вищих навчальних закладах регламентується комплексом програмно-нормативних документів (Закон України “Про фізичну культуру і спорт”, Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні, Державні вимоги до фізичного виховання, навчальні програми для всіх ланок системи) і спрямований на забезпечення зміцнення здоров’я, підвищення фізичної підготовленості студентів, є перспективою подальших досліджень.

Література

1. Ашанін В. С. Аналіз проблемної ситуації щодо впровадження державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості населення України / В. С. Ашанін // Теорія і методика фізичного виховання. – 2002. – №2– 3. – С.16–17.
2. Герцик М. С. Вступ до спеціальностей галузі “фізичне виховання і спорт” : навч. посіб. / М. С. Герцик, О. М. Вацеба. – Л. : Укр. технології, 2002. – 232 с.
3. Гуменний В. С. Комплексний контроль фізической підготовленности студентів політехніческих вузов / В. С. Гуменний, Т. И. Лошицкая // Физическое воспитание студентів творческих специальностей. – Харьков : [б. и.], 2003. – № 4. – С. 97.
4. Державні тести та нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України / за ред. М. Д. Зубалія. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К. : [б. в.], 1997. – С. 36.
5. Домашенко А. В. Концепція розвитку фізичного виховання студентів у вузах України 3–4 рівнів акредитації / А. В. Домашенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХІІІ, 2002. – № 22. – С. 53–57.
6. Закон України “Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт»” (від 18 червня 1999 року) // Голос України. – 1999. – 17 лип.
7. Закон України “Про фізичну культуру і спорт”. – К. : [б. в.], 1994. – 22 с.
8. Круцевич Т. Ю. Контроль в физическом воспитании детей, подростков и юношей / Т. Ю. Круцевич, М. И. Воробьев. – Киев : Олимпийская лит., 2005. – 195 с.
9. Олійник М. О. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / М. О. Олійник, А. П. Скрипник. – Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Х. : ХаДІФК, 2000. – 292 с.
10. Раевский Р. Т. Физическое воспитание студенческой молодежи в XXI веке : Олимпийский спорт и спорт для всех : тезисы V Междунар. научн. конгресса / Раевский Р. Т., Канишевский С. М., Лапко В. Г. – Минск. : Белорус. гос. акад. физ. культуры, 2001. – С. 374.
11. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / за заг. ред. В. Зубка. – К. : Вид. дім “Акадетіа”, 1997. – 290 с.

Адреса для листування:
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75.

Статтю подано до редколегії
10.01.2010 р.